TŰZ védelem

ALAPÍTVA: 1878-BAN

A MAGYAR TŰZOLTÓ SZÖVETSÉG FOLYÓIRATA, CXXVIII. ÉVFOLYAM, 11-12. SZÁM 2005. ÁRA: 260 Ft

135 éve alakult a Magyar Tűzoltó Szövetség

Kedves Olvasóink!

Immáron vége a 2005-ös évnek, még néhány ügyelet, s már kezdődik a következő év, 2006. Ám addig megpróbáltuk ebben az utolsó, – összevont lapszámban – sorra venni, mi történt az utolsó negyed évben. S mert komoly évfordulót ünnepelhettünk december 3-án, – 135 évvel ezelőtt, 1870. december 3-án alakult meg a Magyar Tűzoltó Szövetség, gróf Széchenyi Ödön kezdeményezésére, – egy kis visszatekintéssel, régi korok eseményeire, s eszközeire emlékezve tisztelgünk az évfordulón.

Voltak az idén kisebb évfordulók is, mint például a létesítményi tűzoltóság, pontosabban a FER megalakulásának tizedik születésnapja, s az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolán a felsőfokú tűzoltóképzésre alakult katasztrófavédelmi tanszék 25. évfordulója. A Magyar Légoltalom megalakulása is születésnapot jelölt az idén, mégpedig a 70-ediket, amelyet méltóképpen ünnepeltek meg Győrben, sőt egy pincében berendezett kiállításon is megismerkedhettek az érdeklődők a hajdani – sajnos háborús idők kívánta – légoltalmi eszközökkel.

Illő önmagunkra is „emlékezni", hiszen éppen egy esztendeje volt tisztújítás a Magyar Tűzoltó Szövetségben, s ennek apropójából készült interjú a szövetség elnökével. Talán ez a beszélgetés is megerősíti azt a képet, amelyet az új vezetés kemény munkatempója mutatott az idei esztendőben. Remélhetőleg nem okoztunk csalódást az olvasóknak az eddig bemutatott események leírásával, s aki figyelemmel kísérte a Tűzvédelem 2005-ös lapszámait, láthatta, hogy igyekeztünk az ország minden megyéjéből felvillantani a tűzoltók életéből egy-egy szeletkét.

Továbbra is várjuk híradásaikat a szűkebb környezetükben való történésekről, s ígérjük, csak úgy, mint az idén, jövőre is megpróbálunk eljutni a sporteseményekre, az évfordulós ünnepekre, az együttműködési megállapodások aláírási ceremóniájára, vagy éppen egy tűzoltó bálba. Azért is adunk rövidebb-hosszabb híradást ezekről az eseményekről, hogy a többiek ötletet meríthessenek mindennapjaik gazdagításához. Minden kedves Olvasónknak nagyon szép karácsonyt kívánunk, s a jövő évre sok sikert a munkájukban és a magánéletükben. A szerkesztőség nevében, munkájukat tisztelve szeretettel üdvözli Önöket:

Nyerges Mária
főszerkesztő

MAGYAR TŰZOLTÓ SZÖVETSÉG

Cím: 1101 Budapest, Kerepesi út 47-49.
Telefon: 06-1-433-4001
Fax: 06-1-433-4002
Honlapunk: www.mtsz-firefa.hu
Központi cím: office@mtsz-firefa.hu
Békés János irodavezető:
janos.bekes@mtsz-firefa.hu
Kovács György irodavezető-helyettes:
gyorgy.kovacs@mtsz-firefa.hu

Ünnepélyes küldött közgyűlés a 135-ik születésnapon

2005. december 3-án éppen 135 éve, hogy megalakult a magyar tűzoltóság és egyúttal a Magyar Tűzoltó Szövetség. Erre emlékezve tartja ünnepi közgyűlését az MTSZ ezen a napon a fővárosban, a Magyar Tűzoltó Szövetség és a Fővárosi Tűzoltó Parancsnokság szervezésében.

A helyszín az FTP épületében a Díszterem. A résztvevők létszáma kb. 160 fő, ebből 14 a külföldi meghívott vendég, Csehországból *Dipl.Ing Karel Richter* elnök és *Makai Rudolf* járási felügyelő, Szlovákiából *Vendelín Horváth* főtitkár, Szlovéniából *Ernest Eőry* elnök, *Tone Koren* alelnök, valamint *Tone Podovnik* alelnök. Rajna-Pfalz tartományból *Otto Fürst* elnök és *Hermann Lossbrand* alelnök, Horvátországból *Dr.med. Marijan Mlinaric* elnök és felesége, *Zeljko Popovic* irodavezető és *Mario Starcevic* titkár, és Lengyelországból *Krystyna Ozga* alelnök, parlamenti képviselő és *Wieslaw Penk* alelnök. A rendezvény levezető elnöke *Dr. Bleszity János* tűzoltó vezérőrnagy, az MTSZ alelnöke.

A születésnapi ünnepség programja: a VIP vendégek fogadása a fővárosi parancsnoki irodában, a VIP listán nem szereplő vendégek fogadása a Díszterem előterében, az elismerésben részesülők ültetése, a küldöttek regisztrációja, majd délelőtt 10 órakor az Ünnepi megemlékezés az FTP Dísztermében. Az MTSZ zászlaját vivő díszőrséget követve bevonul az elnökség. A magyar és az európai Himnusz következik a Tűzoltó Zenekar előadásában.

A levezető elnök üdvözli a megjelenteket, majd bejelenti az ünnepi műsort. (A zenekar kb. 10-15 perces előadása következik.)

A levezető elnök felkéri *dr. Bende Péter* vezérőrnagyot, az MTSZ elnökét az ünnepi beszéd elmondására, majd egymást követően a parlamenti frakcióvezetők szólnak. Ezután a belügyminiszter asszony tartja ünnepi beszédét, s következnek a vendégek.

A levezető elnök felkéri az MTSZ elnökét az elismerések átadására (20 elismerés). Az ünnepség után a Magyar Tűzoltó Szövetség Küldött Közgyűlése következik.

Végül állófogadáson beszélgethetnek tovább a megjelentek, ám előtte a Tűzoltó Zenekar a Szózattal lezárja az ünnepélyt.

Az esemény lapzárta után történik, így arról majd 2006-os januári lapszámunkban írunk bővebben és közlünk képriportot.

TŰZvédelem az MTSZ folyóirata

Kiadja a Magyar Tűzoltó Szövetség 1101 Budapest, Kerepesi út 47-49.
Felelős kiadó: Dr. Bende Péter tűzoltó vezérőrnagy, a Magyar Tűzoltó Szövetség (MTSZ) elnöke
Főszerkesztő: Nyerges Mária e-mail: belajeno@axelero.hu
Terjeszti: BM Kiadó, Nemzeti Hírlap-kereskedelmi Rt.
Előfizethető: BM Duna Palotánál és a Kiadónál
Pénzforgalmi jelzőszám (átutaláshoz):
MNB 1002-3002-01709805-00000000
Előfizetés egy évre: 3120 Forint
Előfizetési és terjesztési ügyek:
Szabó Kálmánné (Telefon: 469-2971)
Levelezési cím: 1903 Budapest, Pf.: 314.
Megjelenik minden hónap 20-ig.
A kéziratok leadása előző hónap 20-ig.
HU ISSN 0230-1415

A gőzfecskendő, és az „életmentő készület"

A XIX. század elejének magyar találmányai

A cikk a gőzerő tűzoltásban való térhódításával foglalkozik. A magyar Szabó Pál és fiai úttörőként szerkesztették meg és szabadalmaztatták az első gőzfecskendőt. Az anyagi fedezet hiánya és a technikai háttér miatt ötletük nem öltött testet. A jobb lehetőségekkel rendelkező angolok megelőztek bennünket, az első gőzfecskendő az ő műhelyükből került ki. A magyar tűzoltósághoz elsőként az a berendezés került, amelyet Széchenyi Zsigmond vásárolt. A képeken az angol és magyar, valamint a Széchenyi által vásárolt gőzfecskendők kerülnek bemutatásra.

Ez a tanulmány a XIX. század elejéről két nagy magyar találmánnyal foglalkozik. Az élet bizonyította, hogy az alkotókat méltán tekinthetjük a tűzoltóügy kiemelkedő képviselőinek. A találmányok sorsa tulajdonképpen az a sajátos „magyar sors", ami nem egészen tekinthető diadalmenetnek. Ezeknek a tűzoltószereknek az újdonságuk mellett az a leglényegesebb hozománya, hogy egy új szemléletű tűzoltási gyakorlat és azt megalapozó elmélet kimunkálását is segítették.

A tűzoltás technikáját mindenkor meghatározta az adott korban alkalmazható technikai eszközök fejlettségének színvonala. A történelemben a nagy technikai felfedezések, találmányok, jelentős alkotások nem maradtak egy-egy ország, vagy szakterület sajátjai. A gondolkodó emberek ezeket az alkotásokat más munkaterületekre is adaptálva szolgálatba állították, azaz az alapelképzeléstől eltérően más területeken is bizonyos feladatok elvégzésére alkalmassá tették. Így lett a gőzgép feltalálása után a gőzkazán a közlekedésben a gőzmozdony, a gőzhajó; az útépítésben a gőzhengerlő (úthenger); az iparban a gőzkalapács; a tűzoltásban - sok ember fizikai erejét helyettesítő - gőzfecskendő „lelke", de lehetne a példákat még tovább sorolni.

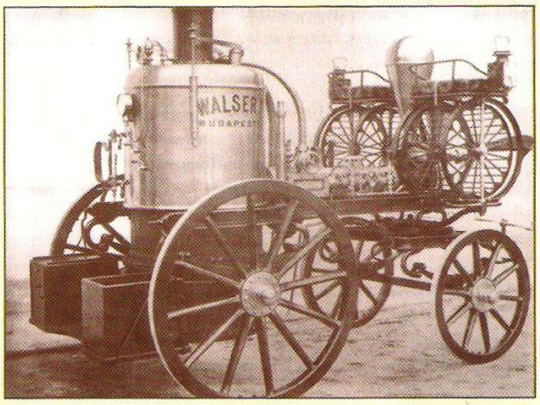
Az ipari forradalom kezdetétől a tűzoltás gyakorlati oldalát érintő fejlesztések jelentős hajtóereje volt - többek között, hogy:

– A tűzoltás minél kevesebb ember fizikai erejének igénybevételével történjen.

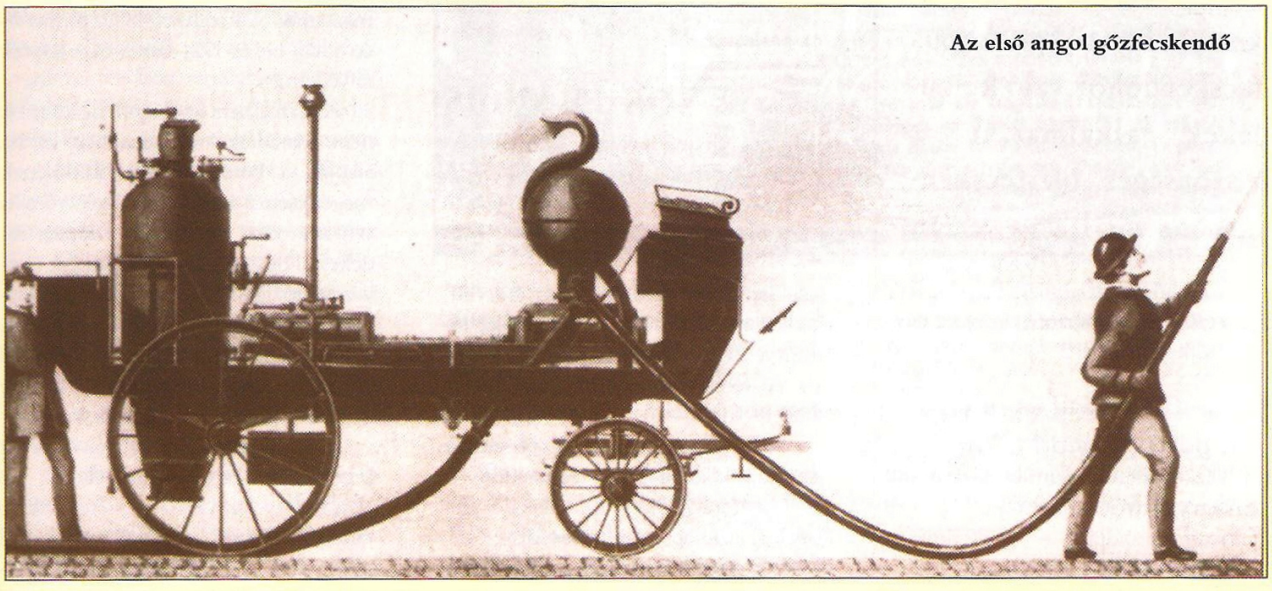
– A víz oltóhatása minél jobban érvényesüljön.

– A vízkár lehetőleg minimálisra csökkenjen.

(Folytatás a 18. oldalon)

Az első magyar gőzfecskendő

Az első angol gőzfecskendő

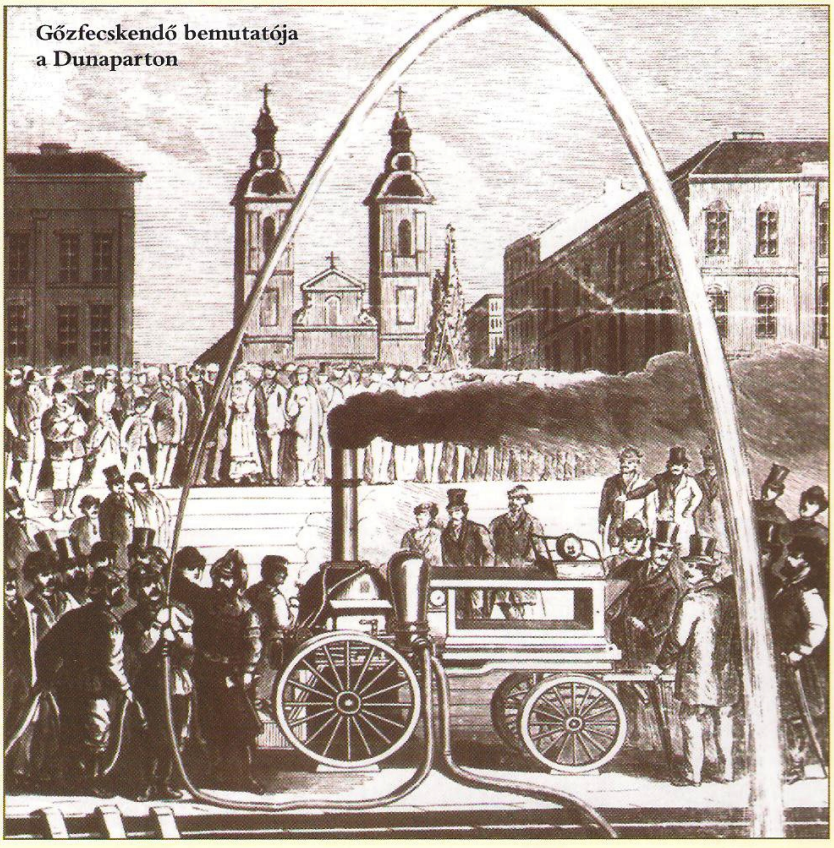
(Folytatás a 17. oldalról)

– A tűzoltásban a víz egyeduralma megtörjön.

– Hatékony tűzoltószerek álljanak rendelkezésre a különleges (elektromos, vegyi, erdő, olaj, gáz, nagy ipari üzemekben keletkezett, stb.) tüzek oltására.

– Az iparosítással óhatatlanul együttjáró, a korábbiaktól eltérő, nagyobb veszélyeket rejtő tüzek oltása esetén a tűzoltó védelmére megfelelő védőeszközök készüljenek.

A tanulmány a továbbiakban foglalkozik:

Gőzfecskendő bemutatója a Dunaparton

– Szabó Pál és fiai gőzfecskendőjével.

– Kőszeghi Mártony Károly „életmentő készületével".

Szabó Pál és fiai a gőzfecskendő feltalálói

A kézi fecskendők működtetése sok embert igényelt, mint ahogy a sváb faluban mondták – (fonetikusan) „drejszig legény a húznis spricnin" – azaz harminc ember kellett az ottani fecskendő kiszolgálásához. A szivatytyúk üzemeltetése nagy fizikai igénybevételt jelentett, az emberek hamar elfáradtak, gyakran kellett őket váltani. Amikor pedig nem volt elegendő személy a működtetéséhez, akkor a tűzoltás megakadt még akkor is, ha a vízforrás elapadhatatlan volt.

A kézi működtetésű fecskendők vízszolgáltató teljesítménye korlátozott volt. A korlátot a működtetők teljesítménye határolta be. Az emberek teljesítménye a fecskendők működtetése közben fokozatosan csökkent, váltás után egy kissé emelkedett, majd újra csökkent. Ha friss erő nem érkezett, akkor a teljesítmény a tendenciáját tekintve folyamatosan csökkent.

A fecskendők fejlesztőinek meg kellett oldani:

– Egyrészt, hogy kevesebb ember szolgálja ki az új típusú fecskendőt.

– Másrészt, hogy a fecskendő vízszolgáltató-képessége növekedjen.

– Harmadrészt, hogy a teljesítmény növekedése semmiképpen sem függjön a kiszolgáló személyzet létszámától.

Egy új típusú fecskendő megalkotásához adott ösztönzést az, hogy a vízgőz hőenergiáját sikerült munkavégzésre felhasználni, azaz J. Watt 1778-ban üzembe helyezett gőzgépe előrevetítette a megoldás megtalálását. A világon többen kísérleteztek a gőzfecskendő megszerkesztésével.

Sokáig élt az a felfogás, hogy az első gőzfecskendőt az angolok találták fel. Az kétségtelen, hogy az első gőzfecskendőt valóban Londonban építették meg 1829-ben, de hiteles adatok (a szabadalmi leírás) bizonyítja, hogy ezt megelőzően *Szabó Pál* és fiai *Pál*, *Mátyás* és *János Anasztáz* már 1822-ben szabadalmaztatták az általuk feltalált gőzfecskendőt.

A Szabó féle magyar gőzfecskendő

A gőzfecskendő olyan fecskendőszerkezet, amelynek mozgatására gőzerőt használnak. A gőz ereje mozgatható, vagy stabil gőzszivattyút üzemeltet. A stabil gőzszivattyút gyárakban, hajókon, stb. alkalmazták. A mobil – kocsira épített – gőzszivattyú a tűzoltóság által használt gőzfecskendőbe volt beépítve.

Szabó Pál és fiai az általuk elképzelt gőzfecskendő leírását és rajzait elkészítették, majd találmányukat szabadalmaztatták. A kérelmet 1822. június 9-én adták be, és 1924-ben 5 évre kaptak rá védelmet.

A szabadalmi levél igen, de a rajzok nem maradtak meg. Szabóék leírása alapján a berendezés működésének megértéséhez egy kis képzelőerőre is szükség van. Az mindenképpen érdekes, hogy az általuk elsőként tervezett gőzfecskendőben mozgó alkatrészek nincsenek, ennek ellenére a korábban alkalmazott fecskendőknél lényegesen nagyobb teljesítményre képes berendezés születéséről írnak.

A fecskendő működésének alapelve: a gőzt egy – tárolómedencében a víz alatt levő – vízzel nem egészen feltöltött tartályba vezetik. Így a tartály vízzel fel nem töltött részében túlnyomás kelet-

Kőszeghi Márton Károly mellszobra

kezik, ami kinyomja a tartályból a vizet. A folyamatos működés érdekében két tartályt és két kazánt alkalmaznak. Az egyik tartály és kazán, valamint a másik tartály és kazán egymással ellentétes fázisban dolgozik. Az egyik fázisban az egyik gőzkazánt gőzzel, a neki megfelelő víztartályt vízzel töltik fel, a másik fázisban ugyanezt teszik a másik gőzkazánnal és víztartállyal. Azaz fázisonként egy gőzkazán adja le a gőzét, és egy víztartályból történik a víz kinyomása. A víztartályok vizének utánpótlása abból a vízforrásból történik, amelybe a tartályokat elhelyezték. Az adott fázis végén a gőzzel feltöltött tartályban – a külső víz hűtőhatása miatt – gőz lecsapódik, ezért légritka tér keletkezik, ami szívja, a vízoszlop pedig nyomja a vizet a tartályba, de a tartály egészen nem telik meg vízzel a következő fázis kezdetéig. (Ez a szélkazános üzemmód.) Abban az esetben, ha a víztartály teljesen feltöltődik, akkor a kazánból érkező gőz közvetlenül nyomja ki a vizet a tartályból. A tartály feltöltése ugyanúgy történik, mint a másik üzemmódban. (Az a szélkazán nélküli üzemmód.)

A szabadalmi leírásból nem derül ki, hogy mekkora az üzemmódok teljesítményviszonya. A két üzemmódra vonatkozó utalás a következő bekezdésben olvasható.

Az alkotók elképzelése szerint: „a fő alkatrészek kapcsolása a helyiség szerint különböző módon létesíthető, azok sohasem tekinthetők véglegesnek és a fecskendő szélkazánnal és e nélkül egyaránt működtethető."

A gőzzel működtetett fecskendőben szükségtelenné váltak a szivattyúk. Az új megoldás legfőbb hozománya, hogy a vízkilövőképesség azaz a fecskendő teljesítménye növekedett, a vízsugarat magasabbra lehetett „lőni", a kézi működtetésű elődökhöz viszonyítva.

Az alkotók a gőzfecskendőt nem tartották veszélyes berendezésnek. Az üzembe helyezését egyszerűnek vélték, szerintük a szerkezet tökéletes üzemének megkezdéséhez csak annyi időre volt szükség, mint amennyi alatt a víztartály feltöltődött.

A gőzfecskendő módosított változatai

Szabóék 1826-ig a gőzfecskendőre vonatkozó javaslatot több szempontból felülvizsgálták, a javításokra az elképzelésüket kidolgozták, majd a korszerűsített berendezésre - még ebben az évben - szabadalmat kértek és kaptak. A szabadalmi leírásban ekkor már „gőz tűzifecskendőről" van szó, amelynek egyik változatában mozgó alkatrész - szivattyú - is van.

A szabadalmi levél szerint a „tűzifecskendők" kétféle módon készülhetnek:

– „Egyenesen álló, fent légzáróan zárt köpükkel, melyekben közönséges dugattyú van, amely egy emeltyű és egy a köpük között alkalmazott kerék révén kapja a mozgását és a közönséges tűzifecskendőnél kétszerte nagyobb hatással van".

Ennél a megoldásnál a köpük közötti kerék ellenfázisban működtethette a szivattyúkat, a felszívott vizet egy közös csőcsonkra szerelt tömlőn keresztül fecskendezte ki, a leírás szerint kétszerte nagyobb teljesítménynyel, mint egy közönséges kézi működtetésű fecskendő. Az nem derül ki, hogy a kétszerte nagyobb hatás (teljesítmény) az a vízmennyiség kétszeresét, és a vízsugár kétszeres magasságát is jelentette.

– „Köpükkel vagy nagy rézhengerekkel, melyek az egyik végükön ugyancsak légzáróan zártak, azonban tetszés szerinti helyzetbe hozhatók és a víz saját súlyánál fogva mindenkor utántöltődnek, a dugattyú helyett úszókkal vannak ellátva, amely egy további berendezéssel kapcsolatban az egész gép üzemét úgy szabályozza, hogy az minden gőznyomásnál nagy gyorsasággal jelentékeny magasságra fel akó vizet hajt fel."

Ez a megoldás - feltehetően - a működését tekintve azonos az első berendezésével, némi eltérés a tartály feltöltésében, valamint a működést szabályzó szerkezet szerepében van.

Annak ellenére, hogy a gőzfecskendő magyar találmány, az első működőt az angolok készítették el, magyarhonban az első gőzfecskendőt 1873-ban mutatták be működés közben a pesti Duna-parton, az első hazai gyártmányút 1877-től alkalmazták a tűzoltói gyakorlatban. Szabóék nagy tekintélyű tűzoltószer gyártók voltak, ennek ellenére feltehető, hogy pénzügyi okok, és gyártó kapacitás hiányában nem sikerült elsőként gyakorlatban is bemutatni találmányukat. Tulajdonképpen azon is el lehet gondolkodni, hogy a szabadalmi leírás (annak szöveges és rajzos része egyaránt) miért nem maradt meg hiánytalanul az utókor számára.

A tanulmányhoz mellékelt fényképek *Minárovics János*: Gőzfecskendők a magyar tűzoltóságoknál című könyvének (Kiadó Tűzoltó Múzeum, Budapest, 2004.) 7., 8., 9., 13. oldaláról valók.

Hosszú ideig az emberek azt tartották, hogy a gázálarcot magyar hadmérnök *Kőszeghi Mártony Károly* találta fel. Az tény, hogy ő egy olyan

(Folytatás a 20. oldalon)

(Folytatás a 19. oldalról)

készüléket tervezett és gyártatott le, amely használóját megvédte a mérgező gázoktól. A gázálarc és az általa feltalált készülék között a végső célt tekintve azonosság van, de a működési elvük lényegesen különbözik. Az azonosság az, hogy a hadseregben is használt gázálarc, és a tűzoltók légzőkészüléke is oltalmat ad, belégzéskor az életfunkció fenntartásához szükséges éltető levegőt biztosítja használójának. A két készülék közötti különbség, hogy a gázálarc egy szűrőszelencén keresztül a környezetből szívott és megtisztított levegővel látja el viselőjét, a légzőkészüléknél ugyanezt oxigén, vagy sűrített levegős palack alkalmazásával teszik lehetővé.

Kőszeghi Mártony Károly találmányának megalkotását egy a katonai gyakorlatban sokáig megoldatlan kérdés indukálta. A XIX. század elején a várak ostrománál alkalmazott aknaharc sok személyi veszteséget okozott. A várak sáncaira szerelt aknák robbantása után az aknászoknak azonnal be kellett hatolni a lőporgázokkal teli aknafolyosóba. A robbantási kísérleteknek 1827-ben három tiszt esett áldozatul, a kísérletekben közreműködött Kőszeghi is, egy alkalommal az ő megmenekülése is csak hajszálon múlott. 1828-ban Kőszeghi megbízást – katonai körökben úgy fogalmaznak parancsot – kapott egy olyan életvédő készülék elkészítésére, amely használóját megvédi az aknafolyosót elárasztó mérgező lőporgázoktól. A kísérleteket mintegy három évig folytatta, míg végre a készüléket elkészítette. [1] [2] [4]

A megbízás (parancs) előírta, hogy a készülék feleljen meg az alábbiaknak:

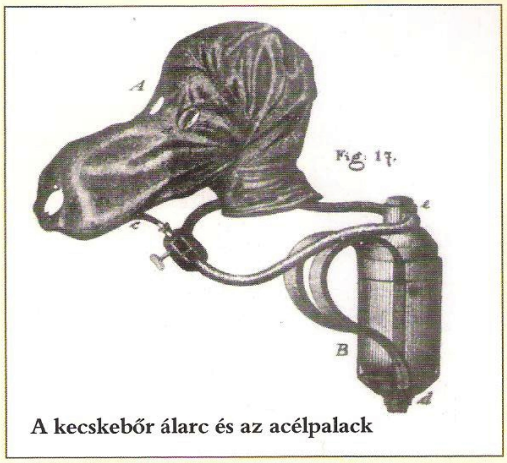
– Még a legveszedelmesebb lőporgázzal telt helyiségben is hosszabb ideig való tartózkodást tegyen lehetővé.

– Egyszerű legyen, és bárki használhassa.

– A készülék önálló (a környezettől független) legyen, viselője szabadon, minden akadály nélkül végezhesse feladatát.

– Sokoldalú alkalmazást tegyen lehetővé (a bor forrása idején a pincébe; fojtó levegőjű kútba; tűz esetén az emberek és tárgyak mentésére az épületekbe benne be lehessen menni).

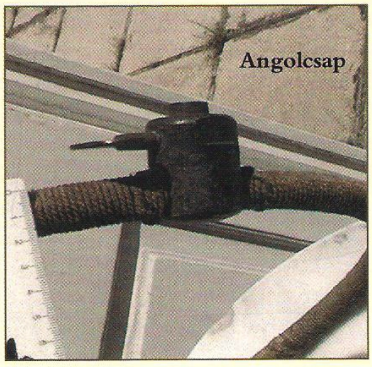
A fegyelmezett katona teljesítette a parancsot, a készüléket 1830-ban Bécsben bemutatta a szakértő bizottságnak,

A kecskebőr álarc és az acélpalack

melynek tagjai katonák, aknászok, tudósok, a tartományi kormány képviselői voltak.

Az elismerés nem maradt el, sőt hangot kapott a széles körben való felhasználás lehetősége is. A kialakított véleményt *Trattner Károly*, a szemléről

készült jelentésében így fogalmazta meg: „bizonyára nem csekély örömére szolgál édes Hazánknak, hogy egy magyarnak jutott oly készületnek a felfedezése, amely minden ilyen célú készületnek ügyetlenségét nyilvánabbá teszi, és amely nemsokára egész Európában az emberiség javára közönségessé tétetik."

Az „életmentő készület"-et viselő személy első látásra egy különleges kacsafejű (zsiráffejű) „űrlénynek" látszik. Ezzel összefüggésben meg kell jegyezni, hogy a készülék elkészítésekor sok olyan dolgot (technikai megoldást, illetve folyamatot, stb.) nem ismertek, amelyeknek az alkalmazása ma már teljesen természetesnek tűnik. Többek között nem ismerték a hegesztést, a nyomáscsökkentőt, nyomásmérő műszereket, a fejrész készítéséhez alkalmas műanyagot, stb. A technika akkori fejlettségi színvonalát ismerve, nyugodtan ki lehet jelenteni, hogy világraszóló találmány született Kőszeghi alkotó fantáziájának köszönhetően.

A készülék egyik része egy háton hordozható sűrített levegővel töltött vaspalack. A palackot kovácsolták, mert akkor a hegesztést még nem ismerték. A palack töltését – az aljára szerelt szelepen keresztül – egy arra alkalmas szerkezettel végezték. „A palack 60 légkör nyomással próbáltatott meg … és minthogy csak 20 légköri nyomatnak kell kitétetnie, az elpattanás veszélye ellen teljes bátorságban vagynak helyezve."

A palacktól két hajlékony cső vezetett az u.n. „angol csapig", ezek egyikén a sűrített levegő jött, a másik cső is ide csatlakozott, de azt a kiegyensúlyozó szerepéből következően ónnal töltötték fel. A sűrített levegőt – a nyitó és záró, valamint az áramló levegő mennyiségét szabályzó szerepet ellátó – csapon keresztül vezették a kecskebőr sisakba. A palackból áramló levegő mennyiségét egy kis csavarral lehetett szabályozni. A levegő – a csap másik végéből – a sisakba vezető csőben elhelyezett kis sípon áthaladva éles hangot adott. Ha a lélegzéshez szükséges elegendő levegő érkezett, akkor a hang tiszta éles volt. Más volt a hangja, ha több, és más volt, ha kevesebb levegő érkezett a palackból. A használónak időnként állítani kellett a csapon a tiszta éles hang beállítása érdekében. A

csap teljesen nyitott állásában, amikor már csak gyenge és szaggatott hangot hallott a készülék viselője, ez figyelem felhívás volt arra, hogy a levegő kifogyóban van, a mérgező füsttel teli helyiségből ki kell jönni. A sűrített levegő mintegy 30 percig biztosította a normál lélegzést.

A másik rész „egy jó kecskebőr sisak, melly feltétetik, s két kötővel és csattal a nyak köré szoríttatik. „A sisak elülső része zacskó formájú, melynek az arctól a legtávolabbi részen beáramló levegő kitágul (közben felfújja a zacskót dupla lélegzetnyi térfogatúra), majd keveredik a kilélegzett levegővel, de még így is elegendő oxigént biztosít a viselőjének. Mivel a sisakban egy atakik még 9 percet voltak a kísérleti helyiségben. Összesen 31 percig volt elegendő az egyik palackban tárolt levegő, a másikban még 1/5 rész megmaradt. (A gyorsabb levegővétel, feszült idegi állapot, pszichikai okok lehettek a nagyobb mértékű sűrített levegő fogyás hátterében.) A bizottság összegzett véleménye: „a feladást teljesen megfejtettnek tekintik; minthogy az egyszerű, erős, minden történhetéstől függetlennek megismertetik és vele minden, még a legromlottabb levegőben is baj nélkül elég ideig tartózkodhatik, és munkálkodhatik. „Javasolták a tűzoltásnál való alkalmazását is, és az egész Birodalomban való elterjesztését. *Kőszeghi Mártony Károly* meg-

Életmentő készülék

moszféránál nagyobb nyomás van, oda a külső mérgező gázok nem juthatnak be. A felesleges levegő távozni tud, ugyanis a nyaknál a rögzítő szalag csak annyira van meghúzva, hogy a benti nagyobb nyomású felesleges levegő távozni tudjon. A kecskebőrre szemmagasságban egy szemüveget is szereltek, amely „a körüllátásra szolgál ".

A bizottsági megmérettetésen a feltaláló készülékét gyakorlatban is kipróbálták, egy aknában öt font puskaport elégettek, a fojtógáz létét gyertyával ellenőrizték. Ezt követően védőkészülékkel felszerelt két katonát küldtek be, akik 22 perc múlva - ugyan felhevülve, de - nem „lankadva" kijöttek, ekkor újra ellenőrizték a lőporgáz jelenlétét. Ismét beküldték a katonákat, bízást kapott víz alatti készülék elkészítésére is. Ezt a feladatot halála miatt nem tudta teljesíteni.

A tűzoltásnál való hasznosítását a következőképpen gondolták: „ezen készüléket csekély módosítással minden tűzi veszélynél, kivált ha az a *Majlandban Aldini* által felfödözött őr szerekkel összekapcsoltatik." Azaz az Aldini által felfedezett azbeszt védőruhával együtt javasolták a készüléket a tűzoltásnál felhasználni, mert a légzés ennél a szernél nem volt megoldva.

Kőszeghi Mártony Károly munkájáról és a készülékről szóló elismerő szavak: „Ez vala a bizottság foganatja, melly az emberiség boldogságára nézve számos esetekben legkedvesebb szolgálatot teend, és méltán óhajtjuk, hogy ezen készületnek divatba hozása Magyar országban annál is inkább megvalósítassák, minthogy annak feltalálása egy Hazánkfiától származott."

Az „életmentő készület" a tűzoltók mai légzőkészülékének őse. A találmány elsősorban a katonák munkáját volt hivatott segíteni, másodlagos célként lett megfogalmazva a tűzoltásban való alkalmazása. Az adaptálás, a gyártás időt igényelt, tényekkel igazolható, hogy Kőszeghi Mártony „készületét" a Birodalomban több helyen alkalmazták. Az bizonyos, hogy jelentőségénél kisebb volt a gyakorlati szerepe, nem egészen igazolható a tömeges alkalmazása sem. Ez a készülék többszöri jelentős átalakítással, fejlesztéssel, új technikai megoldások alkalmazásával érte el jelenlegi formáját, és vált a tűzoltók nélkülözhetetlen védőeszközévé.

Dr. Hadnagy Imre József

A tanulmányhoz mellékelt fényképek a Tűzoltó Múzeum archívumából, illetve Tűzoltó Múzeum évkönyvéből valók.

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] TRATTNER Károly: Egy újonnan felfedezett életmentő készületről, melly által a fojtó-levegővel teli üregekbe veszély nélkül bémehetni. (Tudományos Gyűjtemény. Szerkesztő: Vörösmarty Mihály. Pest. 1831 április.)

[2] CSICSMANN - GALÁNTAI: Világtalálmány parancsra /a világ első működőképes sűrített levegős légzőkészüléke/. (Tűzoltó Múzeum évkönyve IV. 2003. Tűzoltó Múzeum, Budapest 2003 29-35. oldal.)

[3] A légzőkészülékek őse. (Magyar Tűzoltó. XI. évfolyam 6. szám. 1959 június. 20-21. oldal.)

[4] VAJDA Pál: Magyar feltalálók /négy évszázad negyvenhat magyar technikusa/. Kőszegi Mártony Károly. (Országos Közművelődési Szövetség kiadása. Budapest 1943. 52-56. oldal.)

[5] A gőzfecskendők feltalálása és alkalmazása. (Magyar Tűzoltó VIII. évfolyam 10. szám. 1956 október. 20. oldal.)

[6] Révai Nagy Lexikon VIII. kötet. (Révai testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság Budapest. 724. oldal.)

[7] A vízipuskától a centrifugál szivattyúig. (Belügyminisztérium Tűzrendészet Országos Parancsnoksága. Budapest 1964. 72-74. oldal.)

[8] MINÁROVICS János: Gőzfecskendők a magyar tűzoltóságoknál. (Tűzoltó Múzeum, Budapest 2004.)

Pest és Buda tűzvédelmi fejlődése az 1800-as évektől az első világháborúig

Pest szabad királyi városban 1808. január 2-án adták ki az első tűzrendeletet. 1853-ban a rendelet módosításakor három tűzoltó szertárt létesítettek nehéz tűzifecskendővel, vízhordóval és állandó tűzfelvigyázókkal. A tűzet harangkongatással jelezték. Belváros 1, Ferencváros 2, Józsefváros 3, Lipótváros 4, Terézváros 5, Buda 6 harangütéssel adta hírül a tűz kitörését, amire a tűzőröknek a szerekkel a tűz színhelyére kellett igyekezniük. A tűzoltószivattyúk működtetésére minden polgár kötelezve volt.Ha ennek nem tettek eleget, akkor a katonaság hajtotta őket munkára. A céhek megszűntével a város összes polgárára hárult a tűzoltás nehéz feladata. A rendszeres mentés és védelem megszervezése egyre inkább érezhetővé vált, azonban a hatóság e téren passzív maradt, így a polgárság volt kénytelen kezébe venni a kezdeményezést.

Először a legnagyobb gyárak létesítettek tűzoltó szervezeteket, majd *gróf Széchenyi Ödönnek* sikerült olyan egyéneket megnyernie, akik hathatós pénzügyi segítsége lehetővé tette a „budapesti önkénytes tűzoltó egylet" létesítését 1863-ban. Működésük megkezdése azonban még évekig húzódott. Az önkéntes tűzoltók tényleges szolgálata abból állt, hogy 1870. január 9-től az Eskü-téri őrtanyán egy őrparancsnok és nyolc tűzoltó éjszakai szolgálatot tartott. Nappal ezek az emberek polgári foglalkozásukat űzték, amiért folytonos szolgálatot nem vállalhattak. Tűz esetén a „fecskendő vezető" élesen szóló hangszerével vonulás közben fújta a maga városrészének jelzését, amit meghallva az egylet tagjai kötelesek voltak azonnal a tűzeset helyére sietni.

Az 1855-ben kiadott, báró Augusz-féle „Tűzszabály Pest és Buda fővárosok számára" arról is intézkedett, hogy a fecskendők célszerű szolgálatára a városnak kellő számú kiképzett tűzoltót kell tartania, hogy tűz estén a fecskendőkkel és vízkocsikkal haladéktalanul az égés helyére tudjanak menni Ezt a rendelkezést úgy hajtották végre, hogy három városi tűzőrt alkalmaztak a József-, Teréz- és Ferencvárosban. Őket tekintjük a hivatásos tűzoltók elődeinek.

Gróf Széchenyi Ödön az önkéntes tűzoltóság meghonosítását tűzte ki célul, de hamar belátta, hogy az önkéntes tűzoltóegylet egyedül nem lesz képes megfelelő módon ellátni a tűzoltói szolgálatot, így már 1869-ben javasolta a hivatásos városi tűzoltóság felállítását. Így történhetett meg, hogy az önkéntes és a hívatásos tűzoltóság majdnem egyszerre kezdte meg a szolgálatát. 1870. február elsejétől a két tűzoltóság - az önkéntes és a 12 fős fizetett, azaz hivatásos - közösen látta el a tűzoltás nemes feladatát *gróf Széchenyi Ödön* főparancsnoksága alatt, aki az önkénteseknek választott, a hivatásosaknak pedig a két város által megbízott vezetője volt. A tűzoltóság első őrsége az Erzsébet híd pesti hídfőjénél, a belvárosi templom egyemeletes plébánia épületének a földszinti részén volt. A szereket az utcán tartották és tisztították. A tömlőket a Dunán a halászok által szívességből rendelkezésükre bocsátott bárkákon mosták. A városi tűzoltók folyamatos szolgálatot láttak el, azaz éjjel-nappal szolgálatban voltak

A fiatal tűzoltóság első nagy tűzesete 1870. április 22-én Óbudán a spiritusz gyár égése volt, melynek oltására a városi és az önkéntes tűzoltóság is kivonult. A hatóság a tűzoltók áldozatos munkáját elismerve hozzájárult 1870. szeptember 15-én a harmadik tűzőrség felállításához, amely a Kerepesi úton 14 fővel, *Walser Ferenc* budapesti gyárában az első magyar ipari termékként előállítottal fecskendővel, egy vízhordólajttal és két pár lóval kezdte meg a szolgálatot.

A fecskendők emberi erővel működtek s lovakkal vontatták azokat a helyszínre. Az emberi erő helyettesítésére *Gróf Széchenyi* Angliából hozatott egy kis gőzfecskendőt, amit 1872-ben felajánlott megvételre a városi tűzoltó bizottmányon keresztül a Pest Szabad Királyi Város Tanácsának. Amikor Budát, Óbudát és Pestet 1873. november 17-én egyesítették, Pest 65 főnyi hivatásos osztaggal képviseltette magát Budapest tűzvédelmében.

Gróf Széchenyi Ödön 1874. szeptember 10-én távozott a tűzoltóság éléről. Távozása előtt még átvette a budai tűzoltóság vezetését is, miután az beolvadt a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egyesületbe. Még az ő irányítása alatt kezdte meg a IV. az V., majd a VI. őrség a szolgálatot. A legénység összlétszáma 1874-ben 97 fő volt. Ők a hat mozgóőrségen, a vágóhídon és a figyelőtoronyban teljesítettek szolgálatot. *Gróf Széchenyi Ödön* munkájának tudható be az is,

hogy Budapest a hivatásos tűzoltóság megszervezése terén megelőzte a svéd, a norvég és az olasz fővárost (Stockholm 1875, Osló 1894, Róma 1887.) A török meghívásnak eleget tevő *gróf Széchenyi Ödön* úgy tervezte, hogy egy év alatt megszervezi Konstantinápoly katonai tűzoltóságát, de úgy alakult sorsa, hogy élete végéig Törökországban szolgálta a tűzvédelem ügyét.

Krause Waldemár tűzfelügyelő 1875-ben lófogatú tolólétrát tervezett a budapesti viszonyok figyelembe vételével. *Walser Ferenc* tűzoltószer gyáros szabadalmaztatta ezt és legyártotta a fővárosi tűzoltóság részére. A két ló vontatta létra kb. 26 méter magasságig szabadon felállítva is mászható volt, melyet négy ember három perc alatt tudott felállítani Ugyancsak *Walser Ferenc* nevéhez fűződik, hogy 1876-ban legyártotta Magyarország első gőzfecskendőjét, amelyet Pelles Antal mérnök tervezett. Ezt a gőzfecskendőt másodikként 1877-ben állították szolgálatba „Budapest" néven.

Új fejezet kezdődött a fővárosi tűzoltóság életében, amikor 1881-ben a fővárosi közigazgatás szervezetébe jogilag is beilleszteték. A tíz éven át ideiglenes minőségben alkalmazott tűzoltók ekkor fővárosi alkalmazotti státust nyertek, létszámukat, fizetésüket, szolgálati viszonyukat, hatáskörüket, jogaikat és kötelességeiket is szabályozták. Így a korábbi, a hatóság által támogatott társadalmi jellegét teljesen megváltoztatták, ami 1881. március 30-án, a főváros törvényhatóságának határozatával meg is történt. A tűzoltók állományát egy főparancsnoki, egy tűzfelügyelői, egy segédtiszti, 16 őrparancsnoki, 2 gépészi, 8 csővezetői, s 71 tűzoltói állásban állapították meg. A tiszti állások hivatalnoki állásnak minősültek. A legénységi létszámban lévők akkor még nyugdíjjogosultságot nem nyertek, csak baleset esetére állapítottak meg számukra segélyt.

A tűzoltók fizetése már akkor sem tartozott a legjobbak közé. Pedig 4 napon át egyhuzamban teljesítettek szolgálatot és csak az ötödik napon voltak szabadok. Szabadnapjukon pedig este hat órától színházi szolgálatot kellett teljesíteniük. Az őrparancsnokok 48 órás szolgálat után 48 órás szabadidőt kaptak, de ők is színházszolgálatra voltak szabadnapjukon kötelezve. A gépészek szolgálati beosztása volt a legnehezebb, mert ők csak minden 14. nap után kaptak felváltva 24 órás szabadidőt. A gépészek létszámát 1908-ban egy fővel emelték, s attól kezdve háromnapi szolgálat után már két szabadnapot kaptak.

A színházi szolgálat fokozott biztosítását a bécsi Ring színházban 1881-ben történt tűzvész alapozta meg. A hatóság az összes színházat felülvizsgáltatta és a színházi tűzőrszolgálat megerősítésére 8 tűzoltó felvételét engedélyezte. A színházakban előadás alatt egy őrparancsnok és négy tűzoltó teljesített szolgálatot. Minden színház 9, a Nemzeti pedig 10 tűzoltóval rendelkezett. A tűzoltófőparancsnokság még 1881-ben kidolgozta a színházak tűzbiztonságára vonatkozó szabályrendelet tervezetét. A rendelet - amit 1882. november 8-án bocsátottak ki - nagy jelentőségűnek bizonyult, mert nemcsak a színház építési módját, berendezését és kezelését szabályozta, hanem ezeken túlmenően minden színházban legalább két bentlakó, állandóan alkalmazott tűzoltó éjjel-nappali szolgálatát is rendszeresítette. Őket a színház fizette, de tűzrendőri fegyelem tekintetében a fővárosi tűzoltó-főparancsnokságnak voltak alárendelve. Ennek a rendelkezésnek az alapján a színházi, majd később az egyéb intézeti tűzoltóságok a fővárosi tűzőrség kiegészítő részét képezték, mégpedig úgy, hogy az engedélyezett létszámot, a színházak terhére, az általuk felvett hivatásos legénység keretéből biztosították. Bár a szabályrendelet alapján a Nemzeti Színházban 3, a Népszínházban 2, a Várszínházban 2, a Nemzeti Színházban 2 főnyi tűzőrséget létesítettek, a tűzoltóság létszáma mégis tíz fővel szaporodott, ugyanis az épülőfélben lévő Operaházhoz is kirendeltek egy tűzoltót.

A fővárosi közgyűlés 1883 októberében határozott a közraktári őrség felállításáról, ahol december 20-án egy őrparancsnokkal és négy tűzoltóval kezdték meg a szolgálatot. Fenntartási költségük egyik felét a főváros, másik felét pedig a közraktárakat bérlő Magyar leszámítoló és pénzváltó bank állta. Ebben az évben a hivatásos tűzoltói létszámot egy őrparancsnokkal, egy csővezetővel és öt tűzoltóval növelték. Ezzel az összlétszám már meghaladta a százat.

Az 1884-es esztendőben Buda tűzvédelme került előtérbe. Március 24-én határozott a közgyűlés arról, hogy a Tabánban elhelyezett tűzoltókirendeltség fenntartása mellett az újlaki tűzőrséget Óbudára helyezik és a II. kerületben, a Pálfy-téren, új tűzőrséget hoznak létre. Az óbudai tűzőrség 1886. november 23-án kezdte meg a szolgálatot és ugyanakkor az újlaki őrséget megszüntették. Új tűzőrségek kezdték meg működésüket még 1885-ben az V. és a X. kerületben.

A VIII. és IX. kerületi őrségek áthelyezését célzó munkálatok 1887 elején kezdődtek meg. A Stáhly utcában létesített új őrség 1888. július 3-án, míg az új IX. kerületi a Közraktár utcában 1891. november 28-án kezdte meg a szolgálatot. Az egyre növekvő telekárak következtében egyre magasabbra épített házak komoly tűzvédelmi követelményeket támasztottak, ezért 1888. június 29-én a fővárosi tűzoltók beszerezték az első 30 méteres Magirus gyártmányú lófogatú tolólétrájukat. Az új szer július 2-án a Hengermalom égésénél már bizonyíthatta is hasznosságát. E tűz után a biztosítótársasá-

(Folytatás a 24. oldalon)

(Folytatás a 23. oldalról)

gok egy mechanikai tolólétra beszerzésére 3000 forintot adományoztak. Az 1889. évre esik az első intézeti tűzőrség felállítása a Sándor utcai régi képviselőházban, ahol két tűzoltó látott el nappali szolgálatot. A főváros rohamos fejlődésével a tűzoltóság fejlesztésére is gondoltak. 1890-ben a közgyűlés úgy határozott, hogy az I. kerület, Attila utca 3 sz. alatti tűzőrséget modernebb körülmények közé helyezi, ezért elrendelte a Koronaőr utcában egy új laktanya építését. Az őrség 1891 októberében vonult át új helyére. Akkor egy gőzfecskendő és egy 26 méteres tolólétra beszerzését is engedélyezték.

További fejlesztést az 1892. november 9-ei döntés hozott, amellyel a létszámot 20 fővel megemelték, majd 1892 márciusában egy kezelői állást is rendszeresítettek, majd a következő évben új gőzfecskendőt szerezhettek be, sőt a közgyűlés 1893. szeptember 18-án az új központi tűzőrségi laktanya felépítését is elrendelte, melyet 1894-ben kezdtek meg. Az új központi laktanyába 1895. november 13-án költöztek be.

A közgyűlés 1896-ban úgy döntött, hogy a tűzoltói létszámot egy segédtiszttel, továbbá egy őrparancsnokkal, egy gépésszel, hét csővezetővel és 20 tűzoltóval emelik. Ezzel ugyan valamennyit enyhült a létszámhiány, de még ez is kevés volt, mert a színházak szaporodása és általában a főváros fejlődése miatt a tűzoltólétszám így is kevésnek bizonyult.

A tűzoltói létszám 1897. szeptember 19-től 3 fővel emelkedett, mert a Mátyás templom tornyában figyelő őrséget hívtak életre. A II. kerületi új őrség épületébe 1899. június 20-án költöztek be a tűzoltók. Az V. kerületi tűzőrség 1899. október 1-jén a Szalay utcában, a VI. kerületi pedig 1899. augusztus 1-én a Próféta utcában foglalta el őrhelyét.

A hivatásos tűzoltóság létszáma 1899-ben összesen 198 fő volt. Az őrségek megfelelő elhelyezésével egyidejűleg a felszerelések terén is történt előrelépés. 1899-ben egy gőzfecskendő, 1900-ban pedig egy mechanikus tolólétra beszerzésére kaptak tanácsi engedélyt. A tűzjelzés terén forradalmi változást hozott a fővárosi tanácsnak az 1900-ban kiadott rendelete, amelyben a tűzjelzőkészülékek telefonná történő átalakítására utasította a kerületi elöljáróságokat.

Az új Országház átadásával 5 fős országházi tűzőrség megalapítására került sor 1902-ben. Egy év múlva létszámukat hétre emelték. A főváros lakossága ekkorra elérte a 725 ezer főt, így minden 3 200 lakosra jutott egy tűzoltó. Más nagyvárosokban 1903 körül a közszolgálatban lévő tűzoltók száma a lakosokéhoz viszonyítva a következő képet mutatta: Bécsben 462, Hamburgban 506, Lipcsében 192.

Ebben az időben Budapesten 6 gőzfecskendő és 24 kézi működtetésű fecskendő, 5 tolólétra, Bécsben 18 gáz, 16 gőz-, 54 fogatolt kézi működtetésű fecskendő és 26 tolólétra, Hamburgban 19 gőz-, 10 gáz- és szénsav-, 26 kézi működtetésű fecskendő és 9 tolólétra, Lipcsében 18 modern és 3 nagy kézi működtetésű fecskendő volt a tűzoltóságok birtokában.

A világ első tűzoltói gyakorlatban bevált gépjárműfecskendőjét 1902. július 29-én, 24 ezer korona vételárért, a budapesti önkéntes tűzoltóság rendelte meg az ulmi Magirus gyártól. Az autó motorjával meghajtott dugattyús szivattyú percenként 400-500 liter vizet szállított. 1903-ban állították szolgálatba.

A fővárosi hivatásos tűzoltóság első benzinüzemű automobilját 1906-ban vették a biztosító társaságok 10.000 koronás adományából. 1908-ban kilenc kerületi és egy központi őrség létezett. A kerületi őrségek közül az I, II, III, VI, VIII, és X. kerületiek voltak az úgynevezett kis őrségek. Ezeken csak kézi működtetésű mozdonyfecskendő és szerkocsi, valamint vízhordó kocsi állt készenlétben. A IV, V és IX. kerületieket főőrségnek nevezték, s ezeken gőzfecskendő és tolólétra is volt, ahogyan a központi őrségen is, ahol még a tartalékszereket és a mentő szerkocsit is tartották. Állandó őrség, illetve kirendeltség a közraktárnál, a közvágóhídon, a Mátyás templom tornyában és a tűzoltó mászóházban létezett. A közgyűlés által engedélyezett tűzoltói létszám: őrparancsnok 27, csővezető 18, tűzoltó 201, gépész 3 főkocsis 1, kocsis 41 (összesen 291 fő). A tűzoltók közül egy csővezető és 33 tűzoltó a királyi várban, az országházban, a telefonközpontban és a színházakban állandó őrségként teljesített szolgálatot. Helyükre újoncokat állítottak be az egyes őrségekre, így a tűzoltó-főparancsnokság vezetése alá összesen 325 ember tartozott. Ez a létszám még mindig kevés volt ahhoz, hogy a szerek mindegyikére annyi embert osszanak be, amennyi azokhoz szükséges lett volna. Ezért a szolgálati időt kénytelenek voltak úgy megszabni, hogy a szolgálat ne szenvedjen hátrányt. Akkor az őrparancsnok és a gépész 3 napi szolgálat után kapott 2 szabadnapot, a csővezetők és a tűzoltók 4 nap után egyet, a kocsisok pedig 7 nap után távozhattak el egy szabadnapra. A betegség és szabadságolás miatt hiányzók helyére és a színházszolgálat ellátására azonban szabadnapjukon is sokszor igénybe voltak véve a kisfizetésű tűzoltók.

Helyzetükön javított a közgyűlés 1908. március 4-ei határozata, melynek értelmében nyugdíjjogosulttá váltak, s így a tűzoltók a főváros felesküdt alkalmazottaiként öregségükre már nem maradtak támasz nélkül. Ugyanez a határozat a létszámot is megemelte 66 tűzoltóval, 13 csővezetővel, 12 őrparancsnokkal (őket ettől kezdve őrmesternek titulálták), 3 gépésszel, továbbá felvett az állományba egy főkocsist és 52 kocsist, így a

legénység összlétszáma 396 fő lett.

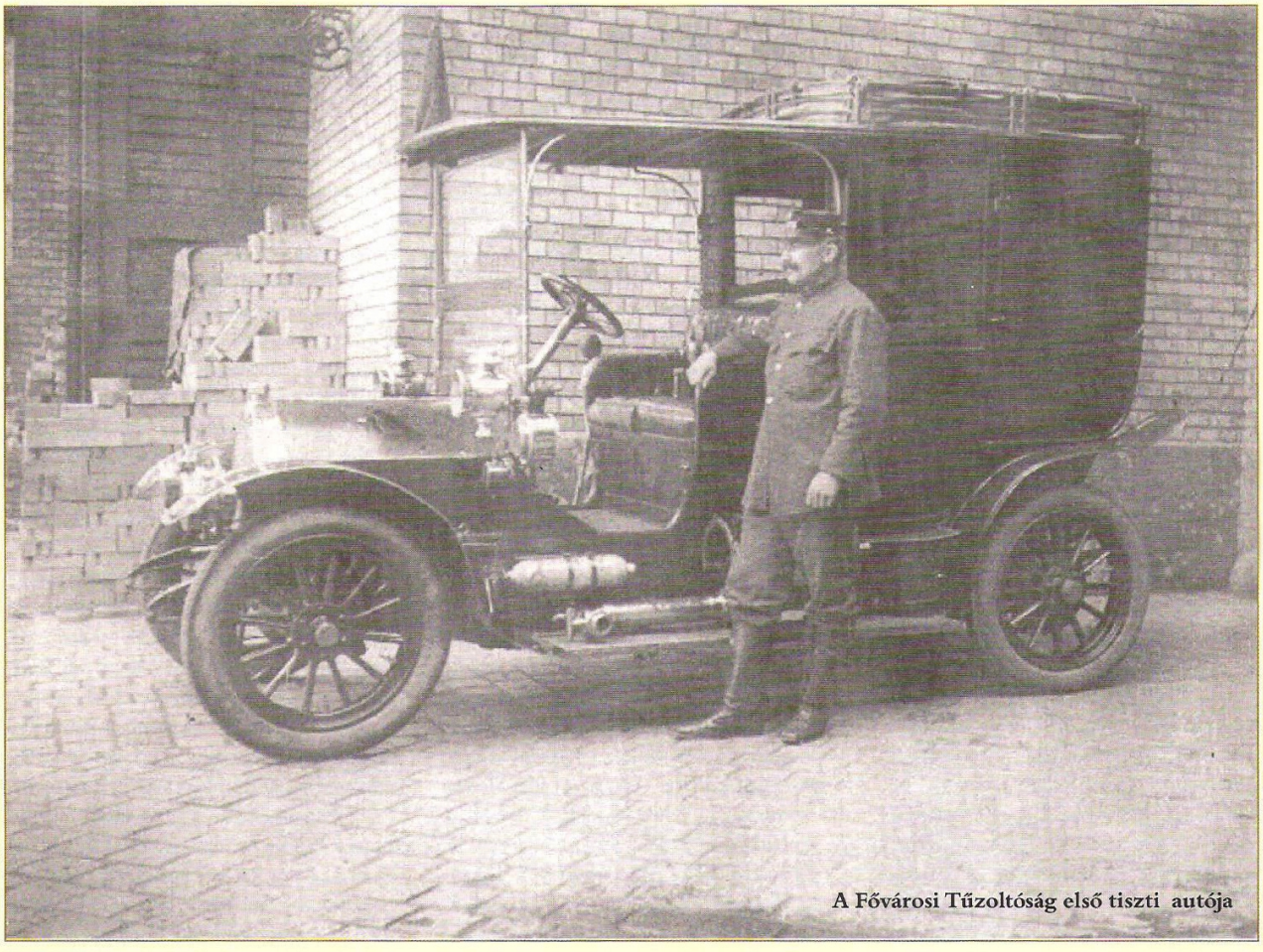
A végrehajtott létszámemelés révén könnyíteni lehetett a szolgálati időn is, ami ettől kezdve úgy alakult, hogy az őrmesterek és gépészek 2 napi, a csővezetők és a 3 éven túl szolgáló tűzoltók 3 napi, a 3 éven aluli szolgálati idővel rendelkező tűzoltók és a kocsisok 4 napi szolgálat után kaptak egy szabadnapot.

1908-ban a tanács egy Braun-féle, 25 méteres elektroautomobil forgatható tolólétra, egy háromhengeres elektroautomobil gőzfecskendő és egy tízszemélyes elektroautomobil szerkocsi beszerzését engedélyezte. Ezeket a szereket - az őrség némi átalakítása után - a IV. (központi városházi) őrségen állították készenlétbe. Az egységességre való törekvés jegyében még egy elektroautomobil szénsavfecskendőt is beszereztek.

A Kun utcai központi laktanyában az utcai frontra emeletet építettek, ami 1910-ben készült el.

A toronyőrség megszüntetésére 1911-ben került sor. A Mátyás templom tornyában létesített figyelőőrség a telefonhálózat bővülésével feleslegessé vált.

A benzinmotorok a tűzoltószerek körében is megkezdték térhódításukat. Külföldi példák nyomán a főparancsnokság a már használatba vett elektroautomobil rendszerről a benzinmotoros hajtóerőre kívánt átállni. Benzinüzemű autómobilok beszerzésére irányuló javaslatukat a tanács 1913 augusztusában elfogadta és 8 benzinmotoros szer beszerzését engedélyezte. Ezeket a Magirus gyártól rendelték meg, valamint beszerzésre került 1 tisztiautó, 3 db 30 méteres mechanikus szerkezetű létra 360 l/perc teljesítményű fecskendővel, 2 db 1500 l/p teljesítményű fecskendő 500 literes víztartállyal és 2 db 1.500-as fecskendő, melyek 1914 végén kerültek leszállításra. Az őrségek megfelelő átalakítása után a központba a tisztiautó, egy fecskendő és egy tolólétra, a II. őrségre egy fecskendő és egy tolólétra, az V.-re egy fecskendő és egy tolólétra, végül a IX.-re egy fecskendő került. Kidolgozták a többi őrség automobilizálására irányuló programot is, ám közbejött az első világháború. Igaz ugyan, hogy 1914 végén, illetve 1915 elején még két szerrel gyarapodott a központi őrség szerállománya, de ezzel hosszú időre le is zárult az autószerek beszerzése.

A Fővárosi Tűzoltóság első tiszti autója

Pozsony tűzvédelmi fejlődése a középkortól az első világháborúig

Minden település életéhez elválaszthatatlanul hozzátartozik a tűz elleni védekezés. Ezért nem csoda, hogy a városokban, így Pozsonyban is a polgárok mindennapi életének része volt. A középkor folyamán a tűz elleni védekezés úgy szerveződött, hogy a város minden lakóját bevonták a tűz elleni védekezésbe. Mindenki pontosan tudta a feladatát.

A tűzoltásban való részvétel a polgárok általános feladatai közé tartozott. Minden városi polgárnak kötelessége volt részt venni a tűz oltásában, nemcsak saját otthonánál, hanem minden polgártársánál is. Pozsonyban az első ismert tűzvédelmi intézménynek a tűzőrség számított. Erről az első írásos dokumentum a XV. századból származik, melyekben a tűzőrség tagjait kapuőr, toronyőr, járőr, várőr elnevezésekkel illették. Az őrök nappali és éjjeli szolgálatba voltak beosztva. Vezetőjük a városi parancsnok volt. A tűz elleni védekezésben az őrök feladata volt figyelni a tűzre, figyelmeztetni a polgárokat, ha tevékenységükkel tüzet okozhattak, valamint tűzriadót elrendelni. A városháza tornyára 1446-tól a toronyőröknek vörös posztót kellett kirakni arra az oldalra, amelyik felől a tüzet észlelték. A tűzőri szolgálatot az első időben a város polgárainak kellett ellátni. Később erre a város már fizetett embereket alkalmazott. Azoknak, akiknek az oltás során a tűz a ruházatukban kárt okozott, a város megtérítette. Mint speciális tűzoltó felszereléseket említik az okiratok 1492-ből a tűzoltó kampókat (kapacs), valamint a bőrvödröket. A XVI. század kezdetétől már törvény rendelkezett a védők javadalmazásáról.

1503-ban a városi magisztrátus külön adót vetett ki a városlakókra tűzoltó vödrök beszerzése érdekében. 1526-ban állították fel az első olyan városi őrséget, amelyiknek saját, fából készült állomáshelye volt a Fő téren. A középkori város tűzvészeinek előidézői elsősorban a házak és a gazdasági épületek (istálló, fáskamra, csűr, fészer) anyaga, amely elsősorban fa és csak ritkán kő, vagy tégla, melyekből csak fontos épületeket, például kastélyt építettek. Esetleg a leggazdagabb polgárok házait, de ezeknek az épületeknek is a tetőzete nádból, sásból, szalmából vagy zsindelyből, tehát jól éghető anyagból készült. Az is növelte a tűzveszélyt, hogy nyitott tűzhelyen főztek. Kéményt csak a XIV. századtól kezdtek építeni. Addig a füst a tetőnyíláson át távozott a házakból. Az első kémények nagyon kezdetlegesek voltak, hiszen fűzfavesszőből fonták, esetleg deszkából építették, majd agyaggal betapasztották őket. A falazott kémény csak a XVIII. Században terjedt el.

Pozsony legrégebbi, a mai napig is érvényben lévő tűzvédelmi szabálya a XVI. század első feléből származik. Hogy jobban megérthessük a kor sajátos tűzvédelmi szabályait, pontokba foglaltam a fontosabb rendelkezéseket:

Megelőző intézkedések: minden háztulajdonosnak ügyelnie kellett arra, hogy kéményei és tűzhelyei tiszták legyenek, hogy gyertyától és egyéb fényforrástól ne keletkezhessen tűz. Minden háztulajdonosnak a házban, vagy annak közelében kapacsokat kellett tartani a tető esetleges bontásához. A kutat lánccal ellátva lehetett csak működtetni. A kút mellett pedig mindig egy vízzel teli edényt (vödör, puttony, hordó) kellett tartani. Akinek házánál, vagy háza környékén széna, szalma, fa, vagy egyéb éghető anyag volt elhelyezve, a lehető legbiztonságosabban kellett tárolni és gyakran ellenőrizni.

Tűz jelzése: ha tűz ütött ki, a tűz észlelője köteles volt a szomszédokat értesíteni és velük együtt az oltásban résztvenni. Tűzjelzésre a városháza tornyában és a Ferenciskánusok templomában félre kellett verni a harangot. A tűzőr a tűzeset irányát nappal a városháza tornyára kifeszített vörös zászlóval, éjszaka pedig lámpással adta meg.

Tűz oltása: a tűz jelzésével egy időben a kézművesek (ácsok, kőművesek, lakatosok) a segédjeikkel egyetemben kötelesek voltak a tűzeset helyszínére menni kapaccsal, kalapáccsal, csákánnyal, fejszével, egyéb szerszámokkal a bontásban résztvenni. Feladataik közé tartozott az égő anyagok (tetők) lebontása, neki kellett elbontani a tűz által veszélyeztetett faépítményeket, megelőzendő így a tűz továbbterjedését. Feladatuk volt a tűz oltása is, amihez a vizet a város polgárai vödrökben hordták. A fürdőházak tulajdonosainak medencéiket, kádjaikat mindig vízzel feltöltve kellett tartaniuk és tűzesetkor kötelesek nyitvatartani, hogy biztosítva legyen a víz az oltáshoz. Akiknek lova volt, kötelesek voltak vizet szállítani a tűz oltásához. Minden háztulajdonos a tűzeset idején egy hordó vizet volt köteles a háza elé kitenni. Akiknek nem volt az égő háznál meghatározott feladatuk, azoknak a kutakból kellett vizet húzni és az oltás helyszínére vinni. Tűzesetkor a várkapukat azonnal be kellett zárni és a várfalra a kapitány utasításának megfelelő számú őrt állítani.

Az előbb említett tűzvédelmi intézkedések hozzájárultak a város védelmi képességének javításához a közelgő török veszéllyel szemben is. A város ellenségei a gyakori összecsapások közben előszeretettel gyújtogattak a városban vagy a várban, hogy az így létrejött zűrzavarban hatalmukba kerithessék azt.

Jutalmazások és büntetések: aki elsőként érkezett egy kocsi vízzel a tűz helyszínére, az egy tallért, aki másodikként az fél tallért, a harmadik pedig-ahogyan a többiek is minden kihordott szekér víz után-két siling

jutalmat kapott. A tűz eloltása után a fürdőtulajdonosoknak minden kárát megtérítette a város, amit a tűzeset során elszenvedtek. Aki a gyújtogatóról információval szolgált, vagy elfogta azt, 20 tallért kapott. Azok viszont, akik nem tettek eleget tűzoltási kötelezettségüknek, azoknál a kár mértékével arányos testi fenyítést alkalmaztak.

A város négy pontján vízzel teli szekerek voltak elhelyezve. Egyik a Fő téren, második a Gabona téren, harmadik a Klarisszák kolostora mellett, a negyedik pedig Ruskó Sebestyén szűcsmester háza előtt. A szűcsmester végrendeletéről a város nagykönyve 1558 január 25-én tesz említést, így okkal lehet arra következtetni, hogy ez a tűzvédelmi rendelet valóban az 1500-as évek elejéről származik.

Az előbb említett tűzvédelmi szabályok elemzésekor kitűnik, hogy a XVI. századi tűzoltás lényegében az égő házak, a velük szomszédos épületek bontására korlátozódott, a tűz körülhatárolása és eloltása pedig vizesvödrök segítségével történt. A tűz körülhatárolása során elsőrendű feladat volt biztosítani az éghető anyagok gyors és szakszerű elbontását a szomszédos épületektől annak érdekében, hogy a tűz ne tudjon továbbterjedni az egész városrészre és a tűzeset helyszínén a gyors vízellátást. A tűzvédelmi előírások betartása a városi kapitány feladata volt. 1560-ból származik az a rendelkezés, mely szerint a városházán bőrvödröket és egyéb tűzoltó eszközöket kellett elhelyezni. Az első tűzvédelmi rendelkezés nem tesz említést a kéményseprőkről, pedig Pozsonyban róluk az első írásos emlékek 1502-ből származnak.

Említést érdemel még az az 1574-ből származó feljegyzés, amely kerekeken gördülő tűzoltó létrákról szól. 1588-ban írta elő a városi tanács, hogy esküvők, ünnepségek előtt és mindenütt, ahol nyílt lánggal főznek, tűzőrséget kell felállítani. A XVII. században azonnal a tűz keletkezési helyére kellett menniük az ácsoknak, kovácsoknak, kőművéseknek, kerékgyártóknak, lakatosoknak, asztalosoknak, kádároknak és a kéményseprőknek a tűzoltó eszközökkel. A medikusoknak is a tűzeset helyszínére kellett azonnal menniük, hogy segítséget nyújtsanak a sebesülteknek.

A város XVII. századból származó törvényeiből az látszik, hogy a tűz oltása ugyan minden városi polgárnak kötelessége volt, de az oltás alól mentesítették a nőket, a gyerekeket, és az idegeneket. A tűz elleni védekezés általában a céhekre hárult. A céhek kötelesek voltak saját költségükön beszerezni a szükséges tűzoltó eszközöket és rendben tartani azokat. A következő évszázadban a céhek tűzoltással kapcsolatos feladatai annyira megnövekedtek, hogy a céheknek tűzoltó egységeket kellett felállítani, akik a céhmester irányításával végezték feladatukat.

A tűzvédelmi rendszabályok a XVIII. századtól már sokkal részletesebbek voltak, mint az előző századokban. A tűz oltása a XVIII. századtól a következőképpen folyt: tűzriadó alkalmával a városi szolgáknak azonnal a tűzeset helyszínére kellett vinni a fecskendőket, a vízzel teli hordókat. A nagy fecskendőket a harangöntőknek és a kovácsoknak, a kisebb fecskendőket pedig a német lakatosoknak és puskásoknak kellett működtetni. A tűzoltó létrák és kapacsok működését a kőművesek és a magyar kézművesek biztosították, náluk is voltak ezek az eszközök elhelyezve. Ezen eszközök kiszolgálása az asztalosok és tokárok feladata volt.

A molnárok, halászok, hajósok feladata volt vödrökkel vizet hordani és oltani. A kéményseprők, ácsok és tetőfedők pedig őrséget adtak. Szükség esetén ők is bevethetők voltak. Ha szükségét látták házak bontásának a tűz továbbterjedésének megakadályozása érdekében, akkor ebben a mészárosok, csizmadiák, kerékgyártók segítettek. Érdekesen alakult a város tűzvédelme a XIX. században. Minden 15 és 60 év közötti pozsonyi kézműves (mester, segéd, tanuló), akik valamelyik céhnek tagjai voltak, öt csoportra voltak osztva. Minden csoport számára kijelöltek egy raktárt, ahol a tűzoltó eszközöket tárolták, ahol tűzesetkor a csoport tagjainak meg kellett jelenniük. A csoport vezetésével képzett szakember, a tűzbiztos volt megbízva. Annak a tűzbiztosnak, aki a tűz oltását irányította, vörös bokrétát tűztek a kalapjára. Három másik tűzbiztos feladata az volt, hogy az önkénteseket és a lakosság többi részét úgynevezett tartalék helyen összegyűjtsék és onnan oda irányítsák, ahová szükséges. A városi őrség feladata volt a tűzeset környékét lezárni és megakadályozni az illetéktelenek bejutását oda.

Pozsony tűz elleni védekezésének további érdekessége az önálló zsidó tűzoltó egylet megalakulása. Az egyesület megalapítása az 1797. március 22-ei tűzesetnek „köszönhető", amely a várban ütött ki és amely gyorsan terjedt a vár alatt is, ahol négy ház és a zsinagóga is a tűz martalékává vált. A tűzeset kivizsgálására alakult bizottság a zsidókat tette felelőssé a tűzesettel kapcsolatban, akik az őket ért vádak miatt Pálffy főispánhoz fordultak jogorvoslatért. A tűzesetekkel kapcsolatosan a zsidó közösségnek már korábban voltak problémáik, mert a város nem zsidó polgárai megtagadták a zsidó házak tüzeinek oltását. Ezért a zsidók gyűjtést szerveztek maguk között és a befolyt összegből 1800 szeptemberében egy tűzoltó fecskendőt, egy tűzoltó létrát, egy vízhordó szekeret és még néhány kisebb tűzoltó eszközt vásároltak. 1800 októberében Pálffy Károlytól kaptak a vár alatt egy telket tűzoltó szertár építése céljából.

A pozsonyi zsidó tűzoltó egyesület egészen 1876-ig fennakadás nélkül működött, bár 1867-68 között egyesültek a város önkéntes tűzoltóival és a felszerelésük nagy részét is a közös egyesületbe vitték. A XIX. század első felében a kézműves ipar olyan változásokon ment keresztül, amelyek alapvetően befolyásolták a mai Pozsony tűzoltóságának szervezetét is. Az 1857-es császári Pátens felfüggesztette a kézművesek cégalapítási jogait, amit az 1872-es törvény meg is erősített. Ezért a tűzvédelem más alapokon kezdett szerveződni (tornaegylet), amelyből aztán az önkéntes tűzoltóság hamarosan különvált.

Az állandó tűzőrség 1894. július 29-én kezdte meg működését hat fővel, akik kezdetben 94 óra szolgálat után 24 óra pihenőidőt kaptak. 1911-ig az önkéntesek létszámát 19 főre emelték és 48 órás szolgálat után 24 óra pihenőt kaptak.

Komjáthy László tűzoltó őrnagy